

DE SOM VAR HER OG DE SOM KOM TIL NOTODDEN –

Da far kjøpte stua, (Kaasa, like ved Anundskås-plassene), var det bare ett rom i den, men han bygde til så det ble to – ett rom og kjøkken. Det ble likevel trangt da far tok til seg sin svigermor og vi var tre voksne og fire barn. Svigermor bodde i tilbygget og var for det meste sengeliggende da hun var ille plaget av gikt.

I stua var det to dobbeltsenger, og vi lå tre i hver seng. I sengene var det halmmadrasser – som regel – men jeg kan huske at madrassene ble fylt med høvelflis som far tok med seg fra Tinfos. Over oss hadde vi ulltepper og plagg”.

Ole Olsen Kaasa, (født 1892), intervjuet av Alf Mostue, ca 1950).

Så begynte jeg i 'forsøken'

Kameraten min, Johan Nyhus, måtte ta seg en tur til "Furuheim" hotell og låne ei trillebør. Det eneste som var gjort noe på, var ei brygge og her holdt forresten et par snekkere på å gjøre den ferdig. Det var så langgrunt at en ikke fikk lossa barkene som kom med materiell og sement. Det første vi gjorde var å hogge vekk busker og trær på tomta, og så begynte vi å reise det første ovnshuset og et lite tårnhus – Tårnhus B, som vi kalte det.

Vinteren 1904-05 var jeg utlånt til Tinfos for å være med å strekke en høgspenledning fra kraftstasjonen der og ned til Hydro. Så var jeg med noen montører og satte opp en generator i kraftstasjonen. Denne generatoren var den største i Skandinavia og var på 5000 kw. Det var ingeniørene Morgenstjerne og Lindén fra Sverige som ledet arbeidet.

Så begynte jeg i 'forsøken'. Her var det skiftarbeid. På samme tid som forsøka kom i gang her, kom en del arbeidere fra Arendal, bl.a. A. Oland. De hadde vært med på de forsøka som var der. Dette var vel våren 1905. Den som var bestyrer for anlegget hette Collet og inspektører var ing. Bonnevie, Kielland og Hansen. Ing. Geelmeyden var leder for det kjemiske”.

Nils Bjørnflaten, (født 1873), intervjuet av Alf Mostue (1953)

Det va mykje arbei o mange folk på Hydro i den fyste tida...

”Det kom folk hit fra elle kantar ta landet. Nokka ble, andre reste att. ... Eg har lika meg godt på salpeter'n. Der har det vori gode arbeidsforhold, o greie folk o vørå sammens med. I den fyste tia tende eg 25 øre timen, men når eg var reparatørformann, hae eg 35 øre. Så feste eg meg på kontrakt o blei tårnsjef. Det va Geelmeyden som va fader te denne kontrakten, som me tårnsjefar måtte underskrive.

Eg vi' søå at det va stor forskjell på dem forholda eg va' vand med fyri eg kom te salpeter'n o dem eg fekk der. Eg tende bære, o ha stabilt arbei. O heller ikkje va det slikt ett slit som når eg låg i marken o høgje bruk, hell tende på gar'enn.

Eg har vori på salpeter'n fra 1906 te 1934 da eg gjekk ta med pensjon o fekk 800 kronur i året. Ett år va eg bor'e, o det va fra 1913-14, fe eg va sjuk. Eg kom inn att ein tur i 1936 o va der i åtte monar, men sea har eg ikkje vori der. Sammenlagd har eg nere innpå 28 år ved Hydro”.

Johannes H. Tørkeli, (født 1876), intervjuet av Alf Mostue (1953)

”Folk fra elle kantar”

”Hydro hae kvarsbrot ved Søndehuset (på Vestsida) o ved Moen o dei sku ha kvarsen te syretårna. Me hae akort o tende ikkje så gorr-gale – ein fire-fem kronur dagen. Det var ei god fortene-st i den tia ska eg søå. Me va ein 7-8 mann i lagjet, o det var tri slike lag på Vestsia som tok ut kvars.

Basen konns hette Arne Larsen, eller ”Hallingen” som han blei kalla. Han va den fyste basen o så kom Gonnar Andersen. Eg heldt på i kvarsbrotet te 1907 da eg bynja på Tinnosbanen. Eg heldt på i eit steinbrot på Skogen o tok ut stein te ei skjæring ved Lienfoss. Oskar Paulsen arbeidde au der. Elles va det folk fra elle kantar; svensker, finnar o eg veit nå ikkje horr elle va fra. Dagløna sku nå vørå tri o ei hæl-v krone, men me tende meir, fe me hae akkort. Han som seinare vart ordførar på Rjukan, Bryhn, sto fe arbeidet. De va'kje turing i arbei'stida, men om helgjin råka det at folk tok seg ei rus. Slusken reste te Oslo, eller Kristiania, som det hette den gongen når han hae pengar nok o drakk seg blakk, o kom så attende – det va vanleg.

...

Eg kjem i hug at det va nokre ulukker på Tinnosbanen. Når me heldt på i skjæringa ved Lienfoss, kom det ei skriu o tok med seg fire mann. Ein av dei miste livet o ein an'ein blei rar. Eg va med o grov dei ut. Elles trur eg ikkje at det va nokon særleg alvårlege ulukker der, men når dei skaut ut tunnelen ve Linstå, blei nå ein mann drepen da dynamitten eksplodere i boreholet”.

Halvor Olsen Steinmoen, (født 1879), intervjuet av Alf Mostue

De' e so rart med industrien

De' e so rart med industrien. Den har lyft upp arbei'sfolkje frå den armo'a de levde i, o' på mange måtar skapa eit kameratskap.

I mi ti' va' de' gjønne slik at hvis ein ha'e skamfer-a seg eller va' sjuk, kunne ein gå eit halvt år eller så utan at nokon tok seg av de'. De' va' liksom at ingen gådde at nokon va' bor'e. Nå ska' ein ikkje gå heime meir enn fjortan dågå, so lagar dei listur o' samlar saman pe'eng.

Va' nau'a stor, slik at ein måtte gå te fatigforstandaren, fekk ein eit bismarpund mjøl, o' so fekk ein klare seg me' de'. De' fins vel ikke nokon på Notødden som sultar i dag, o' godt e' de', fe' fatigdom e' den støste forbannels.

Torkild Th. Sagafoss (f. 1863), intervjuet av Alf Mostue (1950)

Hjelpekokke i Tinnesand-brakkene

”Jeg fekk 15 kroner i månen som hjelpekokke, men fekk sannelig slite for pengene. Jeg måtte ta stellet, for kokka satt på en taburett og kommanderte. Det var potetskrelling, matlagning, klesvask, reie opp senger, rydde opp, sette på bordet, servere og fyre opp i soverommet til karane. Når jeg hadde klesvasken, sto jeg på kjøkkenet; for det å vaske klær for karane hørte med til jobben. Men jeg likte meg. Maten var god; jeg var ikke vant til slik kost, så det gjorde nok sitt til at jeg trivdes.

Om morran måtte jeg inn til karane og fyre opp. Det skulle være godt og varmt til dem sto opp. Når jeg skramla med ommen, ble dem vekt, og jeg fekk høre mange gloser og mange rare låter. Men karane var greie, og bare en vente seg til deres måte å være på, så gjekk alt bra.

En dag kom Anna Finneid til meg og spurte om jeg ville bli hjelpekokke for henne. Ho hadde den andre brakka, og ho hadde sett på at jeg sleit så fært, og at jeg var flink til å arbeide. Jeg skulle få 20 kroner i månen, og det var god betaling. Jeg slo til, og hos Anna Finneid var det bra. Ho var flink og ikke redd for å ta et tak.

....

Vannbæring var det verste. I den Tinnosand-brakka hvor jeg var først, var det små kopper, og det ble mye flyging etter vatn. Noen ganger kunne karane bære inn vatn, men det var ikkje så ofte, og dei ville helst sleppe den jobben.

Det kom rett som det var luffere til brakka, og det var skikken at dei skulle ha mat. Om natta fekk dei ligge på golvet eller på en krakk. Da jeg var hos Anna Finneid, fekk ho en da besøk av noen kjente. Det var ”Sogne-Brita” og mannen hennes. Dei hadde vært sammen på Bergensbanen, og den kvelden blei det liv i brakka. Ole Sogning var god til å synge, og best likte han å synge ”Blind-Fredrik”s vise. Da satt han på krakken og gråt. Anna Finneid tok seg nok en dram eller to, men ho passa seg. Ho var da i sin beste alder, en tredve år, tenker jeg. Ho og mannen reiste til Amerika i 1911. Det var forresten mange som drog over, av dei som hadde vært kokker. – Den natta måtte gjestene ligge på golvet i ”kneppen”.

Det hendte det ble lusete i brakkene, og da var det vår jobb å få det reint. I ei brakke var det så ille at jeg måtte ta alt sammen, sengklær og undertøy; jeg vaska og gråt, så sint var jeg. Det var et slit når en skulle stå på et kjøkken og bakse med ulltepper og tjukt undertøy. Ja, det var en gruffull jobb når det kom lus i brakkene”.

(anonym informant, født 1881, nær Ulefoss i Telemark. Hun var ni år første gang hun var borte og gjette dyr. Hun var ennå ikke fylt 17 år da hun forlot hjembygda for godt).

”Ja, då var det verd å åka inn”

”Selskapet hadde ansatt en vaktmann på Svelgfoss, en som hette Kihle, og han hadde politimyndighet. Men det var ikke alltid at han klarte å holde styr på karene. En jul ble jeg budsendt og skulle hjelpe Kihle. I ei brakke var det stort lag og på et langbord sto det fullt av flasker og glass, som hoppa høyt i været under slagsmålet. Men før jeg kunne gripe inn, kom ingeniør Kloumann, stelte seg opp i døra, trakk fram en revolver og skreik at nå fikk det være slutt, og hvis det ikke ble det, så ville

alle mann få sparken. Det ble rolig etter denne salva for det sto veldig respekt av den lille, illsinte mannen”.

...

Stort sett var anleggsfolka greie. De betalte sine mulkter, og hadde de ikke penger, betalte kameratene. Mange ble jeg godt kjent med, og når de ble arrestert, var det støtt spørsmål om hvem som hadde foretatt arrestasjonen. ”Det var Kaasa”, ble det sagt. ”Ja, då var det verd å åka inn”.

...

Det var stor forskjell på anleggsfolka og på dem som liksom skulle ha litt dannelse. De fine trudde at de kunne gjøre hva de ville, og kunne gå gatelangs og skrike og skråle. Når de så ble tilsnakka, så fikk vi kjeft. Men snakka vi til anleggsfolka for slikt, lydte de oss og tidde stille”.

Politibetjent Gunleik O. Kaasa, intervjuet av Alf Mostue